

Lucian Blaga Genesis – schiță antropologică

Nepotului Vlăduț

Lucian Blaga din varii cauze obiective (vezi ultimii douăzeci de ani din viață, din perioada imediat instaurării regimului comunist) nu a ajuns să elaboreze o antropologie așa cum și-ar fi dorit, în spiritul Trilogiilor. Cursul său universitar *Aspecte antropologice* (1947 – 1948), tipărit postum, în 1976 și inclus, conform ”testamentului filosofic” în *Trilogia cosmo-logică*, umple un gol din sistemul său filosofic. Această lucrare târzie trebuie analizată atent, atât în articulațiile ei cu sistemul filosofic încheiat - oprit în 1948, cât și în geneza și caracterul ei de curs universitar.

Ideile cu privire la ființa umană și la originea ei sunt disipate în lucrările sale anterioare și mai ales într-o serie de cugetări. Și în cugetările despre antropologie, gânditorul din Lancrem se dovedește același profund și subtil metafizician. Acest lucru îl ilustrează una din cugetările timpurii, pe care o considerăm o adevărată bijuterie a genului. Este vorba de cugetarea intitulată *Genesis*, publicată în ”Gândirea” nr 17, 1921 și republicată de Mircea Popa în volumul Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, Editura Dacia, 1974, colecția Restituiri. Bănuind că este mai puțin cunoscută (și chiar abordată), credem că este binevenită reproducerea ei.

”Omul era un dobitoc, care se hrănea cu rădăcinile dulci ale pământului; umbla pe patru labe prin pădurile, cari nu aveau pentru cine să fie frumoase. Omul era dobitoc – nu gândea, nu dorea – și pentru ca să fi putut visa, nu avea destulă inimă. Cum s-a făcut totuși om?”

Cine ar putea să ne spună, dragă prietene?

Dibuind prin desigurii dobitocul găsi odată craniul aproapelui său; s-a mirat și l-a prins între degete. Nu-l vezi? Cu ochii mari se ridică ÎNTĂIA oară în două picioare. Presimte un vrășmaș nevăzut – în pământ și pretutindeni. El strânge în mână scăfârlia. Un fior îl străbate din adânc atât de puternic, că-i schimbă pentru totdeauna ochii, mintea și trupul.

Pe om nu l-a creat nici Dumnezeu, nici pădurea, nici șesul, nici marea, ci fiorul morții. Întăiul său gând a fost cel al neființei; de aceea toate gândurile lui până astăzi au ceva din greutatea și tristețea amurgului. Floarea-soarelui și-a câștigat forma – privind soarele; omul a ajuns să fie ce e – privind moartea”.

Din mulțimea problemelor antropologiei, cugetarea lui Blaga selectează una singură, dar crucială (*momentul t*) pe care o sintetizează într-un text de câteva fraze – un adevărat poem metafizic – acel moment unic numit de filosoful român *saltul ontologic*.

Consultând lucrările gânditorului vom afla că în viziunea sa evoluția merge pe două direcții: una pe *orizontală*, care odată ajunsă la capăt face imposibilă o continuare a ei și imposibilă selecția ei pentru cea de-a doua direcție, cea *verticală*. Prin evoluția pe verticală omul se desprinde de celelalte regnuri și devine el însuși regn. Trecerea la evoluția pe verticală este marea motivație ontologică, însemnând situarea Ființei în *orizontul misterului și pentru revelație*.

Microeseul blagian începe cu ”definirea” *dobitocului*. Patru sunt caracteristicile acestuia: 1) se hrănește (conotație biologică – conservarea ființei) cu ”fructele dulci” (paradisice); 2) umblă în ”patru labe” – mișcarea în spațiu e anevoioasă – ”pământurile” – orizontul îi era limitat,

închis, încă nu este o "zariște cosmică" 3) pădurile încă nu aveau "pentru cine să fie frumoase" – ființa patrupeadă încă nu și-a dobândit sensibilitatea specifică care să-l scoată din rândul "vecinilor" cu patru labe; 4) nu gândea, nu dorea, nu visa – tot atâtea mimesuri ce indică lipsa conștiinței de sine.

Citim încă o dată paragraful. Observăm simetria celor două ramuri ale textului: "omul era dobitoc", pentru că nu s-a desprins de condiția lui telurică, și "omul era dobitoc", deoarece îi lipsește dimensiunea spiritului.

Repetarea sintagmei "omul era un dobitoc", fără rotația sinonimică, își dezvăluie înțelesul, dar și expresivitatea, prin raportare la ceea ce va urma.

Paragraful se încheie provocator: "Cum s-a făcut totuși om?". Vom constata mai departe că este o simplă întrebare retorică.

Gândul filosofic "sparge" tăcerea imemorială a veacurilor și cugetarea se însuflețește adresându-se prietenului: "Cine ar putea să ne spună, dragă prietene?". Urmează *povestea* despre – *genesis* – posibilul răspuns.

Caracterul euristic al "poveștii" cu trecerea de la dubitativul inițial la siguranța și adevărul cugetării filosofice sunt susținute prin introducerea, în plină desfășurare a poveștii, a adresării către prietenul drag: "Nu-l vezi?" – te mai îndoiești de adevărul "poveștii". Un eveniment imemorabil este adus în prezent sub ochii puterii noastre de a cugeta. Dobitocul găsi în desișurile pădurii craniul aproapelui său, pe care l-a prins cu teamă între degete, și depășind momentul de teamă, "strânge în mână scăfărlia". În acest moment "dobitocul" cu ochii mari se ridică pentru ÎNTÂIA oară în două picioare. "Omul a ajuns să fie ceea ce e", pregătindu-se din acel moment pentru întâlnirea cu vrășmașul nevăzut și prezent mereu. Cum se pregătește pentru această întâlnire? Prin creație. "Acel fior" care l-a străbătut întâia oară i-a schimbat pentru totdeauna ochii, mintea și trupul. Să reținem această enumerație blagiană transmițătoare de înțelesuri. Ridicarea în două picioare și mirarea sunt primele acte de creație prin care "dobitocul" devine om. Prin acest act creator "dobitocul" se desparte de "rădăcinile dulci ale pământului" (stadiul paradisiac de existență și cunoaștere nu mai este unicul și autoritarul mod de existență). Momentul găsirii craniului și contemplarea lui [Hamlet al lui Shakespeare nu repetă același gest dându-i un sens în plus?] și ridicarea în două picioare înseamnă, în ideatica gânditorului român, momentul desprinderii de universul lucrurilor nemijlocit date și pășirea spre orizontul misterului. "Dobitocul" (ce exemplu excelent pentru alianța dintre inspirație și căutare în folosirea termenului căruia îi dă încărcătură filosofică și expresivitate deosebită: sinonimul "animal" ar fi fost total anost, iar "jivină", cu potențialul său peiorativ, ar fi fost total deplasat, nelalocul lui) dobândește un nou mod de a fi. Are loc "despicarea" dintre materie și spirit.

Din demersul său, viitorul filosof trage concluzia firească: "Dobitocul" a devenit *om*, nu prin simpla creație dumnezeiască și nici prin evoluție biologică (orizontală), ci prin "fiorul morții" (spirit). "Întâiul său gând a fost cel al neființei; de aceea toate gândurile lui până astăzi au ceva din greutatea și tristețea amurgului. Floarea-soarelui și-a câștigat forma – privind soarele; omul a ajuns să fie ceea ce e – privind moartea". Liniile de pauză indică un anumit mod de rostire a gândului pentru a-i insufla profunzimea. Expresivitatea simbolică – metaforică (analogia folosită) e purtătoarea unui adevăr: condiția tragică a Omului în Univers. În paranteză fie spus – sistemul filosofic blagian e străbătut de fiorul tragicului și prin asta filosoful nostru se apropie de Kant și se îndepărtează de Hegel și de existențialiștii de toate tipurile. În această idee putem face un arc peste timp și să cităm din "cuvântul de încheiere" la *Aspecte antropologice*: "Că omul nu este o prezență singulară în univers, suntem de acord și am afirmat-o și noi de atâtea ori în studiile ce le-am publicat. Se întâmplă însă ca această «singurătate» s-o vedem puțin mai altfel decât o înțeleg autorii de ale căror idei a fost cazul să ne ocupăm". Acest "puțin mai altfel" încapsulează în el și tragicul.

Scriitorul

PS: Articolul de față este o reconstituire a unui mai vechi, care mi-a fost subtilizat din mașină, odată cu geanta, în decembrie 2000, pe când mă aflam la Târgu Mureș, pentru un eveniment "genesis". De aici dedicația.